

ҮНДЭСНИЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛ БА ХҮҮХДИЙН ЭРХ

О.Отгонтужа

Хууль сахиулахын их сургуулийн Эрх зүй, нийгмийн ухааны сургуулийн Эрх зүйн онолын тэнхимийн ахлах багш, хууль зүйн магистр

Монгол Улсын тусгаар тогтнол, үндэсний аюулгүй байдлын гол тулгуур нь Монгол Улсын баялаг болсон Монгол хүн билээ.

Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын тухай хуульд үндэсний аюулгүй байдал: “Үндэсний аюулгүй байдал” Монгол Улсын үндэсний язгуур ашиг сонирхлыг хангах гадаад, дотоод таатай нөхцөл баталгаатай хангагдсан байдлыг ойлгох бөгөөд “Үндэсний язгуур ашиг сонирхол”-д Монгол Улсын тусгаар тогтнол, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, Монголын ард түмэн, соёл иргэншил оршин тогтнох, үндэсний эв нэгдэл, хүний эрх, эрх чөлөө баталгаатай хангагдсан байдал, эдийн засгийн тогтвортой, экологийн тэнцвэрт хөгжил багтана хэмээн хуульчлан тогтоосон.

Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын бүрэлдэхүүн хэсэгт:

- Монгол Улсын аюулгүй оршин тогтнохын аюулгүй байдал
- **Хүн амын удмын сангийн аюулгүй байдал**
- Эдийн засгийн аюулгүй байдал
- Нийгэм төрийн аюулгүй байдал
- Хүний эрх, эрх чөлөөний аюулгүй байдал
- Монголын соёл, иргэншлийн аюулгүй байдал
- Шинжлэх ухаан, технологийн аюулгүй байдал
- Мэдээллийн аюулгүй байдал багтах ба уг бүрэлдэхүүн хэсгийн нэг нь

алдагдахад үндэсний аюулгүй байдлын тухай цогц бодлого гарна.

Монгол Улсын хүний удмын сангийн аюулгүй байдалд хамаарахуйц хүүхэд, түүний эрх зүйн байдал хэрхэн тусгагдсан тэр дундаа Гэр бүлийн хууль тогтоомжоор хүүхэд үрчлэх асуудлыг хэрхэн зохицуулж ирсэн, цаашид энэ талаарх хууль тогтоомжийн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох асуудлын санал, дүгнэлт гаргахыг зорилоо.

Монгол Улсын хүүхдийн эрхийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох үүднээс Үндсэн хуулийн үзэл баримтлал, зарчимд нийцсэн олон хууль тогтоомж батлагдан хэрэгжиж байгаа билээ.

НҮБ-аас 1989 онд баталсан “Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай конвенц”-д манай улс нэгдэн орж, УИХ-аас 1996 онд Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийг батлан хүүхдийн эрхийг хамгаалах эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн бөгөөд 1999 онд батлагдсан Гэр бүлийн тухай хууль нь бүрэлдэхүүн хэсэгт нь мөн багтана.

Гэр бүлийн тухай хуулиар гэрлэгчид, гэр бүлийн гишүүний эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн харилцааны эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн бөгөөд хүнд нөхцөлд байгаа бүтэн өнчин, хараа, хяналтгүй хүүхдийг эрх, ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулж байна.

Хүүхэд үрчлэх, гэр бүлдээ асарч хүмүүжүүлэхийг хүссэн иргэнд гэрээний үндсэн дээр хүүхдийг асран хүмүүжүүлэхээр шилжүүлэх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигч тогтоохтой холбогдсон харилцааг ч дээрх хуулиар нарийвчлан зохицуулж байна.

Манай улс 2007 онд 2378, 2014 онд 6158¹ хүүхдийг Монгол Улсын иргэнд, 1999-2014 онд хүртэл 15 улсын иргэнд 386² хүүхдийг үрчлүүлсэн байна.

¹Иргэний бүртгэл, мэдээллийн улсын төвөөс авсан статистик

²Гадаадын иргэн, харьяатын асуудал эрхлэх албанаас авсан статистик

Хүүхэд үрчлэх асуудлыг бодил амьдрал дээр хүүхэд өргөж авах гэж ярьдаг бөгөөд үг зүйн талаас нь Монгол хэлний тайлбар тольд³ “**хүүхэд үрчлэх** гэдэг нь бусдыг өөрийн болгон тэжээх, үрчлүүлэх нь үрчлэхийн үйлдүүлэх хэв” гэж харин эрх зүйн талаас нь Хууль зүйн тайлбар тольд⁴ “**үрчлэлт** гэдэг нь бусдын хүүхдийг өөрийн хүүхэд болгон тэжээх явцад үрчлүүлэгч, үрчлэгдэгч, үрчлэгчийн хооронд эд хөрөнгийн бус амины шинжийг агуулсан эрх зүйн тодорхой төрлийн харилцаа буюу үрчлэлтийн харилцаа үүсэх, энэ нь гэр бүлийн эрх зүйн нэгэн институт болно” гэж тодорхойлсон билээ.

Хүүхэд үрчлэх нь тодорхой зорилготой, эрх зүйн онцлог, үр дагаварыг агуулж байдаг өвөрмөц төрлийн харилцаа юм. Уг харилцааг тодорхойлон авч үзвэл:

1. Хүүхэд үрчлэх нь ямар нэгэн шалтгаанаар эцэг, эхийн асрамж, халамжгүй үлдсэн хүүхдийг гэр бүлд өсгөн хүмүүжүүлэх хэлбэр юм.

Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцид “хүүхэд нь гэр бүлийнхээ дотор аз жаргалтай, хайр халамжтай, бие биеэ ойлгодог нөхцөлд өсч бойжиж бүрэн төгс, өв тэгш хөгжиж чадна гэдгийг заасан байдаг. Мөн түүнчлэн хүүхэд өөрийн гэр бүлээсээ түр буюу бүрмөсөн хагацсан эсвэл гэр бүлийнхээ дотор цаашдаа байвал язгуур эрх ашигт нь аюултай болбол тухайн хүүхэд онцгой асрамжуулах, тусламж авах эрхтэй байх, ингэж асрамжлах явдалд хүүхдийг үрчлүүлэх зүйл хамаарна” гэжээ. Гэр бүл нь хүүхдийн зан байдал төлөвших, хүний хүмүүжлийн суурь орчин байдаг ба бүтэн өнчин хүүхэд, эцэг, эх нь хоёулаа иргэний эрх зүйн эрхийн бүрэн чадамжгүй гэж тооцогдсон, эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан этгээдийн хүүхдийг хүүхдийн эрх, ашиг сонирхолд нийцсэн гэр бүлд хүмүүжүүлэхийг зорьдог.

2. Хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалах үүднээс тэдний бусдад үрчлүүлнэ. Хүүхэд үрчлэх нь хүнд нөхцөлд байгаа эцэг, эхгүй, бүтэн өнчин хүүхдийн эрх, ашгийг хамгаалж хэвийн амьдрах эрхийг хэрэгжүүлж байгаа нэгэн хэлбэр бөгөөд үрчлэлтийн асуудлыг шийдвэрлэснээр хүүхдийн суурь эрхүүд бий болох боломж бүрдэх юм. Түүнээс хүүхэд үрчлэх нь ашиг, хонжоо олох, хөдөлмөрийг нь үнэлэх зэрэг хүүхдийн хувьд сөрөг хүчин зүйл бий болох үйл ажиллагаа биш юм.

3. Хүүхэд үрчлэх нь гэр бүлийн эрх зүйн системд бие даасан нэг институт бөгөөд үрчлэлттэй холбогдсон үүссэн эд хөрөнгийн бус амины ба эд хөрөнгийн харилцааг зохицуулж буй хэм хэмжээний нийлбэр юм хэмээн ойлгож болно. Гэр бүлийн эрх зүйн нэг үндсэн чиг үүрэг нь хүүхэд үрчлэх нөхцөл, журам, үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн эрх, үүрэг, үрчлэлтийг хүчингүйд тооцох, Монгол Улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулсан хэм хэмжээг агуулдаг. Хүүхэд үрчлэлт нь зөвхөн хүчин төгөлдөр хууль тогтоомжид заасан үндэслэл журмын дагуу явагдах үйл ажиллагаа юм.

4. Хүүхэд үрчлэх нь эрх зүйн харилцааг үүсгэх, дуусгавар болгоход чиглэсэн хууль зүйн факт юм. Үрчлэлтийн харилцаанд нэг талаас үрчлэгч ба түүний төрөл садан, нөгөө талаас үрчлэгдсэн хүүхдийн хооронд эд хөрөнгийн бус амины болон эд хөрөнгийн эрх, үүрэг үүснэ. Мөн үрчлэгдсэн хүүхэд, төрүүлсэн эцэг, эхийн хооронд эрх, үүрэг дуусгавар болж, үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн хооронд төрсөн эцэг, эхийн хооронд үүсдэг эрх, үүрэг бий болдог учир хүүхэд үрчлэхийг хууль зүйн факт гэнэ.

5. Гэрлэгчид хүүхэдтэй болох нэг арга нь хүүхэд үрчлэх юм. Гэрлэгчид нь хүүхэд төрүүлээгүй, төрүүлэх боломжгүй, эсвэл төрүүлсэн хүүхэдтэй боловч бусдын хүүхдийг асрамжиндаа авч өөрийн хүүхдийн адил хайрлан халамжилж болно. Энэ тохиолдолд гэрлэгчид буюу эхнэр, нөхөр нь хүүхэдл үрчлэх талаар харилцан зөвшөөрөлцсөн байх ба энэ тухай хүсэлтээ хамтран эрх бүхий байгууллагад гаргасан байхыг шаардана.

Энэ бүгдээс үзвэл **хүүхэд үрчлэх** гэдэг нь хууль тогтоомжид заасан үндэслэл, журмын дагуу бусдын хүүхдийг тэдний ашиг сонирхлын үүднээс гэр бүлдээ хүмүүжүүлэхээр авч, үрчлэгдсэн хүүхэд, үрчлэгчийн хооронд төрсөн эцэг, эх, хүүхдийн нэгэн адил харилцааг үүсгэж байгаа үйл ажиллагаа юм.

Хүүхэд үрчлэхтэй холбогдсон харилцааг Гэр бүлийн хууль тогтоомжийн хүрээд авч үзвэл:

³Я.Цэвэл “Монгол хэлний тайлбар толь” 623 дах тал

⁴Хууль зүйн тайлбар толь, 288 дах тал

1926 оны Иргэний хуулийн “Гэр бүлийн эрх, үүргийн тухай” 3 дугаар бүлэг	1956 оны 4 дүгээр сарын 26-ны өдөр АИХТ-ийн зарлигаар БНМАУ-ын Гэрлэх ба гэр бүл, асрамж, тэтгэмжийн тухай хууль	1973 оны АИХТ-ийн 159 тоот зарлигаар БНМАУ-ын Гэр бүлийн хууль	1999оны 6 дугаар сарын 11-ний өдөр УИХ-аас баталсан Гэр бүлийн тухай хууль
Аливаа эх нялхас буюу насанд хүрээгүй багачуудыг үрчлэхэд эрх биш тэдний эрх, ашгийг урьтал болговоос зохино хэмээн үрчлэлтийн зорилгыг тодорхойлсон. Бусдын хүүхдийг үрчлэн авч болохгүй хүмүүст: • 70 насанд хүрсэн өвгөд, эмгэд • Хэргийн учир шүүн таслах газраас эрх хасагдсан хүмүүс • Асрамжлан хамгаалах этгээд лүгээ аливаа ажил ба хөрөнгийн холбогдол буй бөгөөд эцэстээ үл тохирох зүйл гаргах нь болзошгүй буюу завсартаа • • Эв найрамдал -гүй хүмүүс 10 насад хүрсэн хүүхдийг үрчлэхэд зөвшөөрлийг нь авах, үрчлэгдсэн хүүхэд үрчилсэн этгээдийг овгийг хэрэглэх, тэдний хооронд төрсөн хүүхэдтэй нэгэн адил эрх, үүрэг	Уг хуулийн 3 дугаар бүлэг “Хүүхэд өргөж авах тухай” хэмээн нэрлэж, хүүхэд үрчлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байжээ. Энэ хуулийн 46 дугаар зүйлд хүүхэд өргөж авч үл болох хүмүүсийг тодорхой тогтоожээ. • Шүүхээс сонгуулийн эрхээ хасуулсан • Өргүүлэх хүүхдэд өшөө хонзонтой • Хүүхдийн ашиг тусад нь харш • Насанд хүрээгүй • Өнгөний өвчтэй буюу халдварт сүрьеэтэй хүмүүс Хүүхэд өргүүлсний дараа эд хөрөнгийн эрх, үүргийг төрсөн хүүхдийн хэмжээнд адилтган авч үзвэл	Уг хуулийн 7 дугаар бүлэгт хүүхэд үрчлэн авах журам, үрчилсэнд тооцох тохиолдол, үрчлүүлэх хүүхдийн нас, хүүхэд үрчлэн авахад харшлах шалтгаан, үрчилснийг хүчингүйд тооцох, үрчлүүлсэн хүүхдийн тэтгэвэр, тэтгэмж авах эрхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байсан. Хүүхэд үрчүүлж болохгүй хүн: • Сэтгэл мэдрэлийн өвчтэй • Согтууруулах ундааны зүйл хэт хэрэглэдэг • Эрүүгийн хэрэгт удаа дараа шийтгүүлсэн буюу ял эдэлж байгаа • Эцэг, эх байх эрхээ хасуулж байсан • Үрчлүүлсэн хүүхдээ өөрийн буруугаас буцаан өгүүлэхэд хүргэсэн • Насанд хүрээгүй • Гэрлэлтээ цуцлуулж байгаа гэрлэгчид	Уг хуулийн 7 дугаар бүлгээр зохицуулдаг. Өмнөх хуульд байгаагүй шинэ зохицуулалт: • Үрчлэгч, үрчлүүлэгч гэрлэвэл гэрлэхэд харшлах шалтгаанд тооцож гэрлэлтийг хүчингүйд тооцох • Хүүхдийг гадаадын иргэнд үрчлүүлж болох • Хүүхдээ үрчлүүлэх эцэг, эхийн зөвшөөрөл болон хүүхэд үрчлэн авах тухай хүсэлтийг бичгээр гаргаж, нотариатаар гэрчлүүлсэн байх • Эцэг, эх байх эрхээ хасуулсан хүний хүүхлийг энэ тухай шийдвэр хүчин төгөлдөр болсноос хойш 6 сарын дотор үрчлүүлж болох • Сум, дүүргийн Засаг дарга хүүхэд үрчлэн авах хүсэлтийг 20 хоногийн дотор багтаан хянан шийдвэрлэх гэх мэт

үүсэх үндсийг баталгаажуулсан. Үрчлэлтийн асуудлыг орон нутгийн захиргааны байгууллага Засгийн газрын дэргэдэх хэрэг эрхлэх газрын хяналтын дор гүйцэтгэж байсан байна Үрчлэлтийн асуудлыг захиргааны журмаар шийдвэрлэдэг, тодорхой насанд хүрсэн хүүхдийг үрчлэхэд өөрсдийнх нь саналыг авдаг зохицуулалт өнөөг хүртэл уламжлагдан үйлчилж байна.	зохино гэж заасан байна.	9 насанд хүрсэн хүүхдийн өөрийнх нь саналыг, 3 нас хүрээгүй бол Эрүүлийг хамгаалах байгууллагын зөвшөөрлийг авсны үндсэн дээр хүүхэд үрчлүүлдэг байсан. Үрчлэлт нь зөвхөн 16 насанд хүрээгүй хүүхдэд хамаарч, нэг нас хүрээгүй хүүхдийг онцгойлон тогтоосон нөхцөлд бусдад үрчлүүлдэг журам үйлчилж байсан. Гэрлэлтээ бүртгүүлэх үед нэгнийхээ дагавар хүүхдийг нөгөө нь төрсөн хүүхдийн адил асрн хүмүүжүүлэхээр зөвшөөрсөн, ач зээгээ үрчлэн авахаар эцэг, эхтэй нь хэрэв эцэг, эхгүй бол асран хамгаалах байгууллагатай тохиролцсон бол хүүхэд үрчлэгдсэнд тооцож, хүүхдийг төрсөн хүүхлийн адил өсгөн хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэх зэрэг эцэг, эх, хүүхдийн хоорондын бүхий л харилцааг нарийн зохицуулсан. Үрчлэлтийг хариуцан шийдвэрлэдэг байгууллага нь Ардын депутатын хурлын гүйцэтгэх захиргаа байсан.	Хүүхэд үрчүүлж болохгүй хүн: Ганцбие бусдынасрамжидбайгаа 60-аас дээшнастайтөрөл, саданбусМонголУлс ыниргэн 60-аас дээшнастайгадаадыниргэн эцэг, эхбайхэрхээхязгаарлуулсан, хасуулсанбуюухязгаарлуулж, хасуулжбайсан урьдньүрчлэнавсанхүүхдээөөрийнбуруугаасбуцаанөгсөн ашигхонжоолохзорилготой шүүхийншийдвэрээриргэнийэрхзүйнэрхийнбүрэнчадамжгүйбуюухязгаарлагдмалчадамжтайгэжтооцогдсон сүрьеэ, сэтгэцийнөвчтэй, согтууруулахундаа, мансууруулахбодисбайнгахэрэглэдэг эрүүгийнхэрэгтудадараашийтгүүлсэнб олонхорихялэдэлжбайгаахүнд 7 насанд хүрсэн хүүхдийн өөрийн зөвшөөрлийг авсны үндсэн дээр үрчлүүлж байхаар заасан.
--	---------------------------------	---	---

Хүүхдийн эрхийн хамгаалах төрийн бодлогын хүрээнд хүүхэд үрчлэлтийн харилцааг зохицуулж байгаа хууль тогтоомжийг улам боловсронгуй болгох нь өнөөгийн нийгэмд олноор бий болсон хүнд нөхцөлд байгаа хүүхдийн эрх, ашиг сонирхлыг хамгаалаад зогсохгүй, эцэг, эхийн асрамжид байгаа хүүхдийн эрх, ашгийг нэгэн адил хамгаалахад чухал ач холбогдолтой дурдаад дараах саналыг дэвшүүлж байна.

1. Гэр бүлийн тухай хуулийн “Хүүхэд үрчлэх” гэсэн бүлэгт үрчлэгдэх хүүхдийн насыг тодорхой заах нь зүйтэй болов уу.

Учир нь үрчлэгдэх хүүхдийн насыг тодорхой заалгүй “хүүхэд” гэж ерөнхийлөн нэрлэснээр хүүхэд гэж хэнийг хэлэх вэ гэдгийг тодорхойлсон Хүүхдийн эрхийн конвенцийн нэгдүгээр хэсгийн нэгдүгээрт “18 нас хүрээгүй хүн бүрийг хүүхэд гэнэ” гэсэн заалт, Монгол Улсын Хүүхдийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт “хүүхдийн эрхийг төрсөн цагаас нь эхлэн 18 насанд хүртэл хамгаалахад энэ хууль үйлчилнэ” гэсэн заалтуудыг удирдлага болгон 18 насанд хүрээгүй бол ямар ч насны хүүхдийг үрчлүүлж болох зохицуулалт гарч ирж байна. Энэ нь практикт ялангуяа иргэний гэр бүлийн байдлын бүртгэлийн үйл ажиллагаанд нилээд хүндрэл учруулж байгаа юм. Ямар ч насны хүүхдийг үрчилсэн тохиолдолд иргэний бүртгэлийн ажилтан үрчлэлтийн бүртгэлтийг үйлдэх бөгөөд хүүхдээ үрчлүүлсэн эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчид хүүхэд үрчлүүлсний гэрчилгээ, үрчлэн авсан эцэг, эхэд хүүхдийн төрсний гэрчилгээг шинээр бичиж олгодог журамтай.

Гэтэл 16 насанд хүрсэн иргэнд тус улсын иргэн мөн болохыг батлан гэрчлэх баримт бичиг болох иргэний үнэмлэхийг олгож, 16-аас дээш насны бүх хүн иргэний үнэмлэхтэй байх ёстой учраас 16 насанд хүрсэн хүүхдийг үрчлэхэд иргэний үнэмлэхэд бичигдсэн эцэг, болон эхийн нэрийг өөрчлөх зайлшгүй шаардлага давхар гарч байна. Энэ нэг удаа өөрчлөх л зохицуулалттай. Хэрэв ганц бие эмэгтэй 16 насанд хүрсэн хүүхдийг үрчлэн авах хүсэлт гаргалаа гэж үзвэл хүүхдийн эхийн нэрийг өөрчлөх боломжгүй мэт. Нөгөөтэйгүүр 16 настай хүүхдийн төрсний гэрчилгээг үрчилсэн эцэг, эхэд шинээр бичиж олгох боломжгүй бөгөөд учир хүүхэд иргэний үнэмлэх авчихсан байдаг.

Нөгөөтэйгүүр 16 насанд хүрсэн хүүхэд нь Иргэний хуульд зааснаар иргэний эрх зүйн бүрэн бус чадамжтэй этгээд бөгөөд өөрийн үйлдлээр тодорхой эрхүүдийг хэрэгжүүлэх боломжтой байдаг. Тухайлбал, хөдөлмөр эрхлэх, хөдөлмөрийн хөлсөө захиран зарцуулах, зарим төрлийн хэлцэл хийх эрхтэй байдаг өөрөөр хэлбэл эцэг, эх харгалзан дэмжигчийн дэмжлэг, тусламжаас тодорхой хэмжээнд чөлөөлөгдсөн байдаг учраас 1973 оны Гэр бүлийн хуулийн хуучин заалтыг өвлөн авч 16 хүртэлх насны хүүхдийг бусдад үрчлүүлж болох талаар хуульд тусгах нь зүйтэй юм.

2. Үрчлэгч, үрчлүүлэгчийн хооронд насны тодорхой зөрүү байхаар хуульд тусгаж өгөх нь зүйтэй юм. Одоо мөрдөгдөж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд үрчлэгч, үрчлүүлэгч хоёр гэрлэхийг хориглосон заалтыг шинээр тусгаж өгсөн. Гэтэл 18 насанд хүрсэн иргэн 18 насанд хүрээгүй хүүхдийг тэжээн тэтгэж, өсгөн хүмүүжүүлэх боломжтой л бол үрчилж авч болохоор хуулийн зохицуулалт үйлчилж байна.

Ялангуяа ганц бие, гэрлээгүй, хүн эсрэг хүйсийн хүүхдийг үрчилж авах тохиолдолд тодорхой насны зөрүү зайлшгүй байх шаардлагатай юм. Гадаадын хууль тогтоомжийн хүрээнд авч үзвэл энэ асуудлыг тодорхой шийдсэн улс орон байна. Тухайлбал Оросын Холбооны Улсын Гэр бүлийн тухай хуулийн 128 дугаар зүйлд зааснаар дээрх насны зөрүүг гэрлээгүй хүмүүсийн хувьд 16 байхаар тогтоосон ба хэрэв хүүхдийг хойт эцэг, эх нь, эсхүл гэрлэсэн эхнэр нөхөр хоёр үрчилж байгаа тохиолдолд насны зөрүүтэй байхыг шаарддаггүй байна.

3. Гэр бүлийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 3 дах хэсэгт “Дагавар хүүхэд хойт эцэг, хойт эхийн хооронд эцэг, эх хүүхдийн эрх үүрэг үүснэ” гэж заасан нь ямар үндэслэлээр энэ харилцаа тодорхойлогдох вэ гэдэг нь тодорхой бус байна. Өөрөөр хэлбэл дагавар хүүхдийг үрчилснээр үү? хойт эцэг, эх гэрлэлтээ бүртгүүлснээр үү? Үрчлэлтийн үндсэн дээр тэдний хооронд эцэг, эх, хүүхдийн харилцаа үүснэ гэж үзвэл хуульд зааснаар хүүхдийг төрүүлсэн эцэг, эхийн зөвшөөрөл зайлшгүй шаардлагатайгаас гадна үрчлүүлэгч нь хэн байх вэ? гэдэг асуудал гарч ирнэ.

Хэрэв хойт эцэг, эх гэрлэлтээ бүртгүүлсэн тэдэнтэй хамт амьдарч байгаа л бол хүүхэд хойт эцэг хойт, эхийн нэрийг шууд авах зохицуулал тэднийт манай хууль тогтоомжид үгүй юм. Гэтэл хойт эцэг, эх нь дагавар хүүхэдтэйгээ хамт амьдарч байгаа тохиолдолд хүүхдийг

хүмүүжүүлэх, тэжээн тэтгэхэд төрсөн хүүхдийн нэгэн адил үүрэг хүлээдэг учраас тэдний хооронд эцэг, эх хүүхдийн хооронд үүсдэг эрх үүрэг үүсэх нь ойлгомжтой.

Тийм учраас гэрлэснээ бүртгүүлэх үед нэгнийхээ дагавар хүүхдийг нөгөө нь төрсөн хүүхдийн адил өсгөж хүмүүжүүлэхээр зөвшөөрсөн бол хүүхдийн эсхүл хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалах байгууллагын саналыг харгалзан энэ асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой юм.

1973 оны Гэр бүлийн тухай хуульд “Хүүхдийн эрх ашигт харшлахгүй бол дагавар хүүхдээ асарч хүмүүжүүлэхээр зөвшөөрсөн, энэ тухайгаа бичгээр гаргасан бол хүүхдийг үрчилсэнд тооцож болно” гэсэн зохицуулалт байсныг одоогийн хуульд тусгаж хэрэглэх боломжтой мэт.

4. Үрчлэгч нь үрчилж авсан хүүхдээ тодорхой нөхцөл шалтгаангүйгээр бусдад үрчлүүлэхийг хориглосон заалтыг ч хуульд тусгаж өгөх нь зүйтэй юм.

5. Монгол улсын харьяат хүүхдийг гадаадын иргэн үрчлэн авахыг хүсвэл үрчлүүлж болох зохицуулалт хуульд шинээр тусгагдсан хэрэгжиж байна.

Манай улсын нэгдэн орсон Хүүхдийн эрхийн тухай конвенцийн 20, 21 дүгээр зүйл, Хүүхдийг хамгаалах ба улс хооронд эрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай Гаагийн конвенцид зааснаар хүүхдийн дээд ашиг сонирхолын дагуу, тэдний эрхийн хүрээнд улс хооронд үрчлүүлж болох эрх зүйн зохицуулалтын үндэс тавигдсан.

Одоо мөрдөгдөж байгаа Гэр бүлийн тухай хуулийн 58 дугаар зүйл, Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Нийгэм хамгаалал, хөдөлмөрийн сайдын хамтарсан 2001 оны 4 дүгээр сарын 11-ний өдрийн 100/32 тоот тушаалаар батлагдсан “Гадаадын иргэнд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэх журам”-ын хүрээнд хүүхдийг Гадаадын иргэнд үрчлүүлж байгаа.

Хууль болон журмын зохицуулалтаас харахад хүүхдийг таваас доошгүй жил хамт амьдарсан гэр бүлд эсхүл ганц бие гадаадын иргэн – эмэгтэйд үрчүүлж байх журамтай. Гэтэл Монгол Улсад үйл ажиллагаагаа явуулдаг ашгийн төлөө бус, хүүхдийн эрх ашгийг хамгаалахын төлөө ажилладаг байгууллага хүүхэд үрчлэх тусгай зөвшөөрлийг авсны үндсэн дээр гадаадын иргэнд Монгол улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлдэг байх юм.

“Small world”, “Hold international”, “Lutern social service” хэмээх эдгээр байгууллагуудын үрчилсэн хүүхдийн тоо ч байна.

Ямар хууль тогтоомжийн хүрээнд дээрх байгууллагуудад хэн тусгай зөвшөөрөл олгосон нь сонирхол татаж байна.

Манай улсын хувьд 2004 онд Улсын Их Хурлаас “Монгол Улсын төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлого”⁵-ыг баталсан бөгөөд цөөн хүн амтай, уудам нутагтай, хүн амын нягтрал багатай орон гэдгийг тодорхойлоод хүн амын жилийн дундаж өсөлт сүүлийн жилүүдэд байнга буурч байгаа үзүүлэлтийг дурдаад төрөөс хүн амын хөгжлийн талаар баримтлах бодлогын зүйл нь **хүн амын тогтвортой өсөлтийг хангахад** чиглэгдэнэ гэдгийг ч тодорхойлсон байдаг.

Гэтэл хүүхдийг гадаадын иргэнд тэр тусмаа хууль тогтоомжинд тусгагдаагүй субъект болох байгууллагаар дамжуулан гадаадад үрчлэх шаардлага байна уу? Хүүхдийг оюун ухаан, бие бялдарын хувьд өв тэгш, өсгөн хүмүүжүүлэх, эрүүл чийрэг, сайн сайхан амьдрах орчин нөхцлийг төрөөс хэрэгжүүлж байгаа бодлогын хүрээнд тэдний эцэг, эх асран хамгаалагч харгалзан дэмжигч нь бүрдүүлэх үүрэгтэй. Хүүхэд үнэхээр хүнд нөхцөлд байгаа бол төр онцгой анхааралдаа авч эрх ашгийг нь хамгаалах шаардлагатай байгаа юм.

Эдгээр хүүхдийн эрх ашгийг хэрхэн хамгаалах талаарх эрх зүйн зохицуулалтыг боловсронгуй болгох үүднээс олон хуулийг батлан мөрдүүлж байгаа төдийгүй, хүүхдийг гэр бүлдээ асарч хүмүүжүүлэхийг хүссэн иргэнд хүүхдийг гэрээний үндсэн дээр шилжүүлж гэр бүлд асарч хүмүүжүүлэх зохицуулалтыг шинээр хуульд тусгаж өгсөн нь ач холбогдолтой юм. Монголын хүүхэд монгол эх орондоо амьдрах эрхтэй, тэднийг харийн хүнд өгмөөргүй байна. Гадаадын улс орнуудын гэр бүлийн хууль тогтоомжийн зохицуулалтаас үзэхэд хүүхэд үрчлэх асуудлыг ихэнх улсад шүүх иргэний журмаар хянан шийдвэрлэдэг байна. Харин АНУ-ын ихэнх муж улсуудад үрчлэлтийн асуудлыг хариуцсан тусгай эрхийн зөвшөөрөл бүхий агентлаг /байгууллага/-аар дамжуулж хүүхэд үрчлэх боломжтой байдаг. Манай улсын хувьд ч гэсэн гадаадын иргэнд Монгол Улсын харьяат хүүхдийг үрчлүүлэх нь зүйтэй гэж үзвэл энэхүү

⁵“Төрийн мэдээлэл” сэтгүүлийн 2004 он, № 20

асуудлыг шүүх харьяалан шийдвэрлэж, харин үрчлэгдсэн хүүхдэд хяналт тавих үүргийг одоогийн мөрдөж байгаа хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэж байх нь зүйтэй юм.